

Pojavne oblike in vzroki mladinske delinkvence ter metodološki problemi njihovega raziskovanja

Dr. András Szabó

V dneh od 24. do 28. septembra 1964 je bil v vzhodnem Berlinu simpozij o mladinski delinkvenci in o boju zoper njo v socialistični družbi. Priredil ga je inštitut za kazensko pravo tankajšnje Humboldtove univerze. Na simpoziju je imel predavanje tudi dr. András Szabó iz Budimpešte, in sicer o pojavnih oblikah in vzrokih mladinske delinkvence ter o metodoloških problemih njihovega raziskovanja. Predavanje je razkrilo nekatere nove vidike zlasti na področju metodologije. Na zaprosilo naše delegacije na simpoziju je avtor dovolil objavo predavanja v Reviji za kriminalistiko in kriminologijo. Objavljamo ga v slovenskem prevodu s francoskim povzetkom. (Pripomba uredništva.)

Naša delegacija vas je, spoštovani tovariši, v svojem poročilu o »Pojavnih oblikah mladinske delinkvence v Ljudski republiki Madžarski«¹ že seznanila s statističnimi podatki o mladinski delinkvenci od leta 1949 do današnjih dni. Poročilo je prikazalo tendenco periodičnega pojemanja mladinske delinkvence, analiziralo je dinamiko delinkvence, opisalo je vrste kaznivih dejanj, ki se največkrat ponavljajo, obravnavalo pa je tudi preobrazbo naziranja glede mladoletniške delinkvence. Zato bom v svojem predavanju opustil opisovanje tozadevnih dejstev in se bom ukvarjal z metodološkimi vprašanji kriminoloških raziskav. V glavnem bi rad obravnaval dvoje kompleksnih vprašanj. V prvem delu predavanja bom govoril o **teoretičnih problemih metodologije socialistične kriminologije**, v drugem delu pa bom obravnaval **tehnična vprašanja kriminološkega raziskovanja**.

Ko se lotevam prvega kompleksa problemov, naj mi bo dovoljeno, da vas informiram o tem, da je izšlo na Madžarskem na področju kriminologije, pedagogike in sociologije nekaj monografij o mladinski delinkvenci. K monografski obdelavi problema je moglo priti zato, ker je po eni strani naša družba sociologijo tako rekoč rehabilitirala, po drugi strani pa je naša kazenskopravna znanost na podlagi te rehabilitacije priznala samostojnost kriminologije kot posebne discipline v okviru znanosti, ki se ukvarjajo s kriminaliteto. Omenjene monografije so rezultat določenih teoretičnih razpravljanj. Teoretična izhodišča socialistične kriminologije je bilo treba izdelati nasproti dvema nasprotujočima si pojmovanjima. Prvo je bilo voluntaristični dogmatizem. To pojmovanje je razglašalo, da bo mladinska delinkvenca **avtomatično** prenehala, Teoretična podlaga te teze je bilo naziranje, da v socialističnih

razmerah ne obstoje družbene osnove mladinske delinkvence, pojav delinkvence torej **ni družbeno determiniran**. Drugo pojmovanje je zagovarjalo novofreudistično teorijo o kriminalu, ki zanikuje družbeno naravo kriminalitete in le-to pojmuje kot psihološki pojav. Družbeni indeterminizem, ki so ga oznanjali dogmatiki, je torej glede razlage mladinske delinkvence nudil oficialno ideološko osnovo za nekatere protimarksistične teze, ki so kriminaliteto šteje kratko in malo za ekscese bolester narave.

Menimo, da nam je v tej teoretični borbi uspelo izoblikovati dvoje pomembnih izhodišč, dve teoretični premisi socialistične kriminologije. Prva premisa je ta, da je **mladinska delinkvenca družbeni množični pojav**, druga pa, da je mladinska delinkvenca kot družbeni množični pojav družbeno **determinirana**. Ti dve teoretični premisi v veliki meri določata celotno metodologijo v kriminologiji. Po eni strani je namreč priznanje determiniranosti raziskovanega pojava pogoj vsaktere znanosti in tako tudi vsake znanstvene metodologije. Po drugi strani pa dajeta v okviru priznanja determiniranosti kriminalitete priznanje **družbene determiniranosti** in vrednotenje mladinske delinkvence kot množičnega pojava podlago temu, da gojimo kriminologijo, ki bo imela socialno-znanstveni značaj in bo obravnavala s **sociološkega** vidika. Po tem kratkem uvodu prehajam k prvemu kompleksu problemov.

I. Teoretični problemi metodologije v socialistični kriminologiji pri raziskavi mladinske delinkvence

Metodologija študija o kriminaliteti se ne more omejevati le na raziskovalno tehniko in na raziskovalna sredstva. Problematika metodologije zajema širši kompleks vprašanj. Pojavljajo se namreč naslednja vprašanja: kako učinkuje objekt raziskave na raziskovalna sredstva, s kakšnega aspekta naj se lotimo objekta naše raziskave, kakšne vrste zakonitosti učinkujejo na pojave, ki jih raziskujemo, na kakšni ravni so zakonitosti, katerim stojimo nasproti, v kakšnem razmerju so zakonitosti, ki se odkrivajo pri raziskovanih pojavih s splošnimi zakoni družbenega gibanja, kako naj neki pojav pojasnimo, ali se moremo zadovoljiti le z opisom, ali pa moramo skušati pojav razložiti, na katere že

znane zakone se moremo pri raziskovanju in razlaganju pojava nasloniti, ali naj začnemo z deduktivno ali induktivno metodo itd. V tem obsežnem kompleksu vprašanj se bom dotaknil le tistih vprašanj, ki so se pojavila v dosedanji praksi madžarske kriminologije.

Gojitev kriminologije, obdelavo etiologije mladinske delinkvence, ogrožata dve metodološki nevarnosti. Ena je empirizem, druga pa puhla teoretična **spekulacija**. Nevarnosti empirizma obstoje v izgubljanju v dejstvih, v eventualnosti pri raziskovanju dejstev, v običajanju pri opisovanju dejstev in v nesposobnosti za teoretično razlago, to se pravi, v odrekanju takšni razlagi. Najpogostnejšo obliko empirizma tvori pri nas **statistična manipulacija** s podatki iz teritorialnih in reprezentativnih prikazov. Kvantitativni prikaz oblikovanja mladinske delinkvence na kakšnem določenem območju — na primer v nekem industrializiranem okraju — je lahko sicer koristen, vendar kaže le morfologijo kriminalitete in more dokazovati kvečjemu korelacijo določenih dejstev.

Drugo nevarnost tvori puhla teoretična spekulacija. To pomeni, da se z vseobsegajočo družbeno teorijo marksizma-leninizma štejejo za rešene tudi problemi kriminologije. Vendar je očitno, da zaradi poznanja splošnih zakonov gibanja, ki se nanašajo na razvoj našega družbenega reda, ni odveč odkrivanje zakonov gibanja v kriminologiji, zakonitosti v oblikovanju kriminalitete, da splošna marksistična družbena teorija ne more nadomestiti socialistične kriminologije. Zakonitosti kriminologije stoje **na ravni socioloških zakonov**, medtem ko so zakoni zgodovinskega materializma splošni zakoni gibanja. Poznanje splošnih zakonov gibanja olajšuje analizo in razlago dejstev, **ne more pa jih nadomestiti**.

Glede metodologije kriminoloških raziskav moramo torej postaviti dvojno tezo. Kriminologija ne more biti v svoji metodologiji niti čisto deduktivna niti čisto induktivna veda. Če bi bila čisto deduktivna veda, bi morala zavreči vse, kar je bistveno za dosedanje znanstvene rezultate, ki se nanašajo na kriminaliteto. Če pa bi bila kriminologija nasprotno temu čisto induktivna veda, bi se odrekla teoretični razlagi dejstev, kar pa druge znanosti ne bi mogle namesto nje opraviti. Iz teh dveh metodoloških ugotovitev izhaja sklep, da mora biti kriminologija po svoji naravi **empirična** znanost, ki zahteva raziskavo in **razlago** dejstev.

Metodologijo kriminologije določa objekt njenega raziskovanja. Proučevati vzroke mladinske delinkvence pomeni proučevati

takšen empiričen material, ki se ga ne moremo lotiti z **neposredno raziskavo**. Takšen neposreden vzrok, ki sproži kriminaliteto, kot so na primer hudodelčevi prijateljski odnosi, moremo dokazati samo z natančnejšo raziskavo več dejstev: v prvi vrsti moramo spoznati vrsto odnosov, da bi jih mogli kvalificirati za prijateljske, potem moramo razjasniti poprejšnje življenje prijateljev, da bi lahko razumeli, zakaj so hudodelčevi prijatelji itd. Iz ugotovitev, ki zadevajo posreden značaj raziskav, sledi pomembna metodološka posledica. Proučevanje empirije **ne izhaja iz same empirije** in ga ne določa edinole empirija Znanstveno obravnavanje dejstev ni možno brez nekega teoretičnega postopka, se ne dogaja na tleh teoretične sterilnosti. Posredni značaj raziskave že vnaprej uveljavi neko **selektivno stališče**. Izmed dejstev nas ne zanimajo vsa, temveč le **relevantna** dejstva in njihove bistvene poteze. Pri sestavljanju vprašanj, ki naj pridejo v vprašalnik in s katerimi hočemo odkriti vzroke, že vnaprej uveljavljamo neko selektivno stališče. To pomeni, da se raziskave **gradijo na domnevah**. **V teh domnevah se zgoščajo teoretične premise**. Njihova zavestnost je seveda lahko na različni ravni. Če je izhodišče raziskave neka dosledno preiščljena domneva, tedaj govorimo o **raziskovalnem modelu**. Izvajana raziskava skuša potrditi, verificirati v raziskovalnem modelu zavestno vsebovane domneve. Z rezultati raziskave dokazujemo potem, da domnevna zveza bodisi obstoji bodisi da ne obstoji. **Kriminologija je torej znanost, katere metodologija operira z modeli in verifikacijami**.

Nujnost izdelave raziskovalnih modelov nam je postala jasna tedaj, ko se je pokazalo, da sistem teritorialnih prikazov pomeni le ponavljanje teorije faktorjev. Teritorialna organizacija raziskav namreč ni sporna v tem smislu, kako naj jo organiziramo, marveč v tem, **kaj** naj sploh na ločenem območju raziskujemo, kje naj postavimo mejo **relevantnosti** raziskovanih dejstev. Pri teritorialnih raziskavah sta se izkazali za pomembni v prvi vrsti **selekcija** in — v posamezno raziskavo sprejeta — hipoteza. Empirija ne more, tudi če se glede določenega območja lotimo še tako obsežnih raziskav, brez odseva v teoriji, **brez neke selekcije, neposredno preiti v znanstveno abstrakcijo**, ki bo pojasnila bistvene zveze. Izdelava raziskovalnih modelov je torej eksistenčno vprašanje naše kriminologije, če nočemo običati na ravni teorije faktorjev in opisovanja, pač pa uveljaviti teoretično metodo razlaganja.

Izdelava raziskovalnih modelov osvetljuje še neko drugo posebnost metodologije v kriminologiji. To posebnost bi lahko imenovali

interdisciplinarnost. Pri obdelavi raziskovalnih modelov se namreč znajdemo pred naslednjimi problemi. Hudodelsko ponašanje je oblika družbenega ponašanja in hkrati dogajanja, ki se odigrava v življenju posameznika. Pri razlaganju takšnega ponašanja se moramo torej opreti na že izdelana osnovna spoznanja marksistične sociologije in materialistične psihologije. **Ta osnovna spoznanja** so torej temeljno izhodišče pri kriminoloških raziskavah. Ponovimo na kratko ta temeljna spoznanja!

Marksistična sociologija smatra človeka za člen kavzalne verige, ki določa družbeno stvarnost. Človek je deloma od pogojev odvisen in hkrati pogoje determinira. V tem smislu pomeni njegovo dejanje neko posledico, to se pravi, človek je predstavljalec svoje lastne zgodovine. Človekova determiniranost od družbenih pogojev je v tem, da je osebnost, to je posamezni človek, s svojimi realnimi potrebami, s svojim svetovnim nazorom, s svojim značajem in s svojimi nagnjenji nosilec družbenih pogojev, ki se kažejo v človekovi osebnosti. Tako, kakor pravi Marx: bistvo osebnosti pomeni celoto družbenih razmer; v osebnosti odsevajo v subjektivni obliki objektivne družbene razmere. Ko pa ima marksistična sociologija tudi človeka samega za člen kavzalne verige, ki določa družbeno stvarnost, priznava ne le determiniranost osebnosti od pogojev, ampak tudi obratno, da človek učinkuje na okoliščine, ki ga determinirajo. **Človek torej ni le predstavljalec svoje zgodovine, ampak tudi njen ustvarjalec;** on realizira možnosti, je pripravljalec in izvrševalec določenih dogodkov in dejanj — v tem smislu postaja tudi on sam vzrok. Človek pomeni člen v kavzalni verigi, ki določa družbeno stvarnost — tako naglašajo marksistična sociologija, hkrati pa naglašajo popolno determiniranost človekovega dejanja. K tej popolni determiniranosti pa spada tudi **moment samodeterminiranja** osebnosti. Brez tega momenta bi smatrali človeka le za igračo, za lutko. Teza sociologije, ki govori o popolni determiniranosti človekovega dejanja in ki vsebuje tudi moment samodeterminiranja osebnosti, bi ne mogla biti izdelana brez poznavanja materiala o filogenetskem in ontogenetskem razvoju. Po materialistični psihologiji je človekov razvoj **samorazvoj, ki ga določajo zunanji pogoji.** V tem samorazvoju se prisvajajo vsi rezultati, ki so se — v nekakšni tako imenovani ezoterični obliki — nakopičili v družbenem razvoju. Proces prisvojitve spremeni strukturo ponašanja: **človekova reakcija na neko situacijo ni determinirana le od trenutnega položaja, ampak tudi od človekove preteklosti in njegove**

prihodnosti. V ponašanju pripada torej neka vloga prisvojitvenemu procesu **individualnega razvoja in selektivni funkciji** zavesti. Če na kratko povzamemo: razvoj osebnosti ima svoje zunanje in notranje pogoje; ta razvoj je samorazvoj, ki je determiniran od zunanjih pogojev in se hkrati razvija po svojih notranjih zakonitostih. Nagibi imajo sicer v poteku družbeno pogojenega dejanja družbeno naravo in vsebino, toda dejansko vlogo imajo samo tedaj, če postanejo organski del osebnosti. Človekov samorazvoj in selektivna, filtrirna funkcija zavesti pojasnjujeta, zakaj je ob istih pogojih možno različno ponašanje.

Na ta temeljna spoznanja smo gradili, ko smo izdelovali **model za raziskavo** vzrokov mladinske delinkvence. Ta je konkretno pomenila naslednjo zahtevo: 1. treba je bilo najprej raziskati življenjske razmere kot družbeno določujoči faktor razvoja in ponašanja mladostnikov, 2. treba je bilo prav tako raziskati njihov samorazvoj, določen od zunanjih okoliščin, oziroma proces prisvojitve družbenih zahtev (pravil ponašanja). **Sociološki element** je bil pri tej raziskavi v tem, da so mladostni delinkventi člani doraščajoče nove generacije, katerih življenjsko situacijo je zavestno izoblikovala družba odraslih, da pa so hkrati izpostavljeni tudi spontanemu vplivom. **Psihološki element** raziskave je bil v tem, da so mladostni delinkventi ljudje, ki preživljajo proces dozorevanja, ki si torej prisvajajo oblike in zahteve svojega ponašanja, oziroma se prilagajajo družbi odraslih.

Nismo torej raziskovali vseh zunanjih okoliščin, ampak le tiste, ki so pomembne z vidika oblikovanja ponašanja in prisvajanja družbenih zahtev torej tiste, ki so relevantne z vidika oblikovanja vzgojne situacije. Zadovaljili pa se nismo le z raziskovanjem zunanjih okoliščin, ampak smo raziskovali tudi njihov vpliv na samorazvoj mladostnikov. Seveda smo si morali na tem področju postaviti neko mejo: nismo raziskovali samorazvoja v vsej njegovi celoti, marveč le prisvajanje družbenih zahtev in njihovo vraščanje v osebnost, prisvajanje in preobrazbo družbenega motiva v osebni motiv. Raziskava o oblikovanju vzgojne situacije je torej pomenila, da smo jo usmerili na zahteve, ki jih postavljajo starši, vzgojitelji in prijatelji, ter na utemeljevanje, uveljavljanje in izsiljenje teh zahtev. Skratka: raziskovali smo oblike intencionalne vzgoje in spontane vzgojne vplive mikro — okolja, ker smo se zavedali tega, da k človekovim **eksistenčnim pogojem** spadajo predvsem tisti vplivi okolja, ki dejansko določajo njegovo vedenje v družbi. To so nam pojasnile biografije in študije okolja. Raziskava mladostnikovega samoraz-

voja in oblikovanja subjektivnega odnosa do družbenih zahtev je bila že težavnejša naloga, kajti na tem raziskovalnem področju smo mogli zaznati le neke indikatorje; mladostnik je postal na primer v začetku svojih pubertetnih let zakrknjen in prepirljiv. Vpliv vzgojne situacije na osebnost smo morali torej raziskovati v njegovih zadnjih posledicah; zato smo se lotili raziskav osebnosti obsojenih mladoletnikov. Uporabili smo posebej za ta namen izdelano metodo testa. Bistveno za to metodo je pojasnitev motivov, ki pripeljejo do odločitve. Rad bi poudaril: nismo raziskovali le oblikovanja okoliščin, ampak njihov vpliv na osebnost. Raziskovanje tega vpliva naj bi nam pripomoglo pokazati, kateri mehanizem učinkovanja vzrokov vpliva na ponašanje osebnosti. Mehanizem nismo hoteli le opisati, ampak tudi pojasniti.

Model naših raziskav se je glasil takole: **katero neugodno oblikovanje ali razkroj vzgojne situacije deformira osebnost v procesu prisvajanja družbenih norm in povzroči v osebnosti mladostnega hudodelca tako imenovano abnormalno notranje strukturo odnosov.** Abnormalnost notranje strukture odnosov pomeni intelektualno in čustveno indiferentnost nasproti družbenim zahtevam. Mladostniki sicer poznajo družbene norme, toda jim ne pripisujejo nobenega pomena in v njihovem čustvenem življenju manjka pripravljenost za izpolnjevanje družbenih norm. Naše raziskave so takšno formulo opravičile in prispevale k rezultatom. Med mladostnimi hudodelci smo odkrili ne le pomanjkljive notranje strukture odnosov, ampak več. Poleg intelektualne in čustvene indiferentnosti se nam je posrečilo dokazati tudi obstoj nekakšnega sistema vrednotenj, ki opravičujejo kriminaliteto. Raziskava tega svojevrstnega sistema nagibov je še v teku. Z raziskavo in njenimi metodami se bom izčrpno ukvarjal pri drugi točki našega programa. K raziskovanju o abnormalnosti vzgojne situacije lahko morebiti dodam le še, da ta formula v bistvu obsega tiste vzgojne napake in pomanjkljivosti, ki so v socialistični literaturi že znane. Glede obeh skrajnosti naj rečem le toliko, da imamo na eni strani odnose neodgovornih družinskih članov, ki vzgojo otrok popolnoma zanemarjajo, nasprotno temu pa imamo na drugi strani družinske odnose, ki so po videzu urejeni, v katerih pa se otrok zaradi čezmerne varovanosti čuti prostega kot ptič, ker meni, da lahko njegovi starši zaradi svojega družbenega položaja vse rešijo.

Iz objavljenega raziskovalnega modela in iz pojasnjujoče formule je razvidno, da se je meja naših raziskav v **družbenem pogledu** raztegnila od raziskave vzgojne situacije (mikro — okolje) do dispozicije v **psihološkem**

pogledu, ki določa verjetno smer ponašanja. V naših raziskavah smo torej skušali najti odgovor na vprašanje o procesu in oblikovanju družbeno in individualno determinirane dispozicije ponašanja. Nismo torej postavili vprašanja o tem, kaj pravzaprav pojasnjuje kriminaliteto v socialistični družbi nasploh, in tudi ne o tem, katere morebitnosti bi lahko vplivale na življenjski tek poljubnega mladostnika. Vzrok za takšno sociološko in psihološko omejitev zastavljenega vprašanja je v tem, da je naše temeljno sociološko in psihološko znanje še pomanjkljivo. Naša filozofija priznava objektivna družbena protislovja v socializmu, toda naša sociologija še ne daje nobenega odgovora na vprašanje, katera konkretna protislovja obstoje v socialistični družbi. Socialistična psihologija še ni pojasnila konkretnega procesa, ki določa dejavnost. Ne moremo se torej lotiti niti raziskovanja daljnosežne družbene determiniranosti v oblikovanju vzgojne situacije, niti raziskovanja hudodelskih karier posameznih hudodelcev. Naša razvijajoča se kriminologija ne more rešiti čistih nalog, ki čakajo sociologijo in psihologijo. Pri določanju predmeta kriminoloških raziskav moramo upoštevati raven socioloških in psiholoških spoznanj.

Naša razvijajoča se sociologija je začela — prav tako zavestno gradeč na modelu in pojasnjujoči formuli — s poglobljanjem naših kriminoloških raziskav v sociološko smer. Neko pedagoško — sociološko delo se je ukvarjalo z naslednjimi problemi: v kakšni zvezi je abnormalno oblikovanje vzgojne situacije s strukturalno spremembo socialistične družine, kakšne tipične oblike ima abnormalnost pedagoške situacije, v kakšni zvezi je ta s pritegnitvijo žena v proizvodno delo, s spremembo tradicionalnih oblik družinske vzgoje, z industrializacijo, s spremenjeno družbeno strukturo prebivalstva. Neka druga monografija je obravnavane kriminološke formule razširila na statistični in demografski podlagi v sociološko smer. Raziskovala je zvezo abnormalnega oblikovanja vzgojne situacije s celotnim številom družin, z njihovimi pridobitvenimi razmerami, z dislokacijo družin itd. Toda kljub temu še ne moremo postaviti vprašanja, kako si naj razlagamo kriminaliteto v socialistični družbi.

Metodološke posebnosti kriminoloških raziskav nasproti raziskavam v sociologiji in psihologiji bomo pokazali v naslednjem razglavljanju. Medtem ko sociologija opazuje družbene pojave kot družbene procese, kot družbene odnose — in tako opazuje tudi kriminaliteto —, kriminologija iz svojih raziskav ne more izključiti problematike tega družbenega pojava kot človeškega ponašanja. **Kriminaliteta je zavestno človekovo ponaša-**

nje, ki je družbeno problematično. Kriminaliteta kot problematično **ponašanje** je tista stran družbenega množičnega pojava, iz katere ne moremo izločiti individualnih procesov, ki se odigrava v človeku. V tem se razločuje kriminologija od sociologije, kajti sociologija se ukvarja z družbenimi odnosi in procesi kot s sociološkimi dejstvi, ne da bi se ozirala na subjektivne procese, ki se odigravajo v človeku. Sociologija smatra kriminaliteto za neko **možno**, verjetno obliko družbenega ponašanja in se ukvarja samo z družbenimi, z objektivnimi pogoji ponašanja. Nasprotno pa je naloga kriminologije dokazati, kako postane hudodelsko ponašanje, ki ga sociologija pojmuje kot možnega, **realno** ponašanje. Naloga kriminologije je razen tega tudi še drugačna. Ona daje temelj za obdelavo racionalnega programa kazenskopravnih prisilnih ukrepov, utemeljuje torej določene ukrepe, ki naj vplivajo na **osebo**. Ti ukrepi so vezani na problematično ponašanje in v tem krogu se mora gibati tudi kriminološko spoznanje. Individualni proces nastajanja hudodelstva je torej tisti verižni člen, preko katerega moremo, ko ga spoznamo, zgraditi racionalni program določenih ukrepov, **ki naj učinkujejo pozitivno na oblikovanje osebnosti**.

Naj mi bo dovoljeno, da to ugotovitev pojasnim z nekim primerom, ki je zelo pomemben tudi z vidika celotne problematike preprečevanja kriminalitete. Hočemo dokazati tezo, da kriminologija, tudi zaradi svoje navezanosti na kazensko pravo, raziskuje individualni proces nastajanja hudodelstva, družbeno determinirano nagnjenje k določenemu ponašanju. Pavlov se na primer v zvezi s funkcionalnimi duševnimi boleznimi in njihovo terapijo ni ukvarjal z vzroki, ki bolezen sprožijo ali odvrtaajo, kot je to na primer čustvena travma ali s konflikti obremenjene življenjske razmere, ampak le s patološkim živčnim mehanizmom bolezni. Tega je štel za neposredni vzrok duševnih bolezni. Z vidika **terapije** je torej neposredni vzrok bolezni patološki živčni mehanizem in nanj moramo učinkovati. Z vprašanjem vzrokov, ki bolezen sprožijo ali odvrtaajo, pa se ukvarjata mentalna higiena in socialna politika. Takšna situacija obstoji tudi na področju kazenskega prava in kriminologije. Neposredni vzrok mladinske delinkvence tiči v individualnem procesu nastajanja hudodelstva; kazenskopravno obravnavanje, ki naj vpliva na osebo, učinkuje na mehanizem individualnega procesa nastajajoče hudodelstvene osebnosti. Defektno strukturo odnosov, ki je nastala na primer zaradi abnormalne vzgojne situacije mladostnih hudodelcev, pa je treba normalizirati z ustvaritvijo pravilne vzgojne situacije — z različnimi oblikami prisilne vzgoje.

Glede na metodologijo v kriminologiji moramo na podlagi doslej povedanega ugotoviti naslednjo posebnost: kriminologija mora biti po svoji naravi socialno-psihološka disciplina, ker se ukvarja z družbeno determiniranimi dispozicijami ponašanja.

Če povzamemo metodološke oznake kriminoloških raziskav, ki proučujejo mladinsko delinkvenco, moremo ugotoviti naslednje:

1. Objekt teh raziskav je individualni proces nastajanja hudodelstva, družbeno determinirana dispozicija ponašanja.

2. Kriminologija je — prilagajajoča se svojemu objektu — po svoji naravi socialno-psihološka znanost in kot takšna interdisciplinarna, ker je zgrajena na temeljnih spoznanjih sociologije in psihologije, ki tvorijo osnovo kriminološkega znanja.

3. Kriminologija je **empirična** znanost, ki operira z **raziskovalnimi modeli**, in njene raziskave služijo za **potrditev** znanstvenih hipotez.

4. Kriminološke raziskave niso niti čisto deduktivne niti čisto induktivne; v raziskovalnem modelu je namreč utelešena neka selekcija, neko znanstveno predznanje; v razmerju do splošne teorije o družbi pa postavlja kriminologija empirično utemeljene zakonitosti na nižjih nivojih.

Ob koncu bi rad v okviru te problematike posebno naglasil še neko vprašanje. To je vprašanje družbene determiniranosti mladinske delinkvence v socialističnih razmerah. Množične narave kriminalitete ne moremo pojasniti drugače kot le z družbeno determiniranostjo. Družbena determiniranost torej pomeni, da med kriminaliteto in strukturo socialističnega družbenega reda obstaja notranja zveza. Naša ugotovitev je v skladu s tistim marksističnim pojmovanjem, ki priznava zgodovinsko prehodni značaj socialistične družbene ureditve. Vezani smo na socialistične družbene odnose — kot na dejstvo — in si ne delamo nobenih iluzij: ne moremo si torej postavljati za nalogo, **likvidirati** kriminaliteto. Hkrati pa so zaradi socialističnih družbenih odnosov povečane tudi naše **možnosti**: za realno nalogo si moremo postaviti zmanjšanje kriminalitete.

Rad bi še čisto na kratko spregovoril o vprašanjih tehnike in sredstev raziskovanja kot o drugem delu problemov, ki se jih dotikam v svojem predavanju.

II. Raziskovalna tehnika in raziskovalna sredstva pri kriminološkem proučevanju mladinske delinkvence

Pri naših raziskavah smo uporabljali naslednja sredstva: opazovanje, statistično ana-

lizo, vprašalno polo, pregled spisov, eksplo-
racijo, pedagoške eksperimente, psihološke
preiskave s testi, proučevanje okolja, bio-
grafsko analizo, eksploracijo v skupinah, so-
ciogram. Ta sredstva nimajo svoje vrednosti
sama po sebi, marveč le v odnosu do
metodologije celotne raziskave. Po našem
mnenju obstoje kriminološke **osnove raziska-
ve in operativne tehnike**. Teh sredstev smo
se posluževali pri obeh vrstah raziskav, nji-
hova vrednost pa je odvisna od značaja razi-
skave. Naloga osnovnih raziskav je **teoretično**
razlaganje, nasprotno pa je naloga operativ-
nih prikazov v tem, da **informativno** analizi-
rajo upravne ukrepe. Sistem vprašalnih pol se
lahko na primer uporablja pri obeh vrstah
raziskav. V osnovni raziskavi se vprašanja
uravnavajo po znanstveni hipotezi, pri ope-
rativnem prikazu pa po operativni zahtevi.
Isto lahko rečemo glede pregleda spisov.
Operativni prikaz lahko izvaja iz spisov
razne zaključke, na primer, kako vplivajo
razmere na delovnem mestu na kriminaliteto,
kako se izpopolnjuje tehnika izvrševanja
kaznivih dejanj, kakšna zveza je med poklicno
veščino in zvičajnostjo hudodelca itd. Za
osnovne raziskave pa pomeni proučevanje
dosjejev samo osnovo za orientacijo v procesu
geneze hudodelskega razvoja. Pri operativnih
prikazih se moremo zadovoljiti s pojasnjeva-
njem vzrokov, ki neposredno povzročajo

kriminaliteto, ali s tem, da številčno določamo
intenzivnost njihovega učinkovanja. Kar se v
operativnih prikazih pokaže kot **neposredni**
vzrok, lahko **izgubi svoj pomen** pri osnovnih
raziskavah, ki slone na globljem analitičnem
načelu. Operativni prikaz **more** na primer
pokazati, da se je v nekem kraju število
telesnih poškodb skokoma dvignilo zaradi
tega, ker se je tu mladini iz sosednjega kraja,
doraščajoči v tradiciji junakov noža, nudila
možnost dela in zaslužka. V operativnih pri-
kazih, ki ugotavljajo povečano število juna-
kov noža, je takšen neposredni vzrok pravilno
predstavljen. V sociološkem ali demograf-
skem — torej na neki drugi ravni izvršenem
— prikazu pa bo povečanje celotnega števila
junakov noža tvorilo samo en element nepo-
sredne zveze med migracijo prebivalstva in
kriminaliteto, element, ki se razrešuje v
splošni kategoriji obstoječih običajev. Kar se
v operativnih prikazih prikazuje kot neposre-
dni vzrok, lahko izgubi v sociološkem prika-
zu takšno konkretno kvaliteto.

Operativni prikaz lahko zajame velike
teritorialne enote. Nasprotno pa se intenziv-
nost raziskave ne more nadomestiti z eksten-
zivnostjo. Vrednosti raziskave, opravljene v
namenu, da bi nekaj pojasnila, ne moremo
meriti z ekstenzivnostjo obravnavanega gra-
diva.

Les question de principe des recherches fondamentales dans la criminologie

András Szabó — Budapest

L'étude s'occupe de l'objet et de la méthode des recherches criminologiques. Suivant l'auteur la criminalité en tant que phénomène social ne saurait être reflétée en sa totalité que par l'ensemble des sciences sociales. La sociologie s'occupe de la criminalité en tant qu'une attitude déviée socialement possible et la psychologie en tant qu'une attitude psychologiquement possible. La criminologie, par contre, traite de la criminalité non en tant qu'une attitude déviée possible mais en tant qu'une attitude réellement existante et sous ce report elle doit présenter la détermination de l'attitude criminelle, donc la relation entre l'attitude possible et réellement existante. A défaut de connaissances fondamentales sociologiques et psychologiques concrètes la criminologie ne saurait donner une réponse ni à la question de savoir par quoi l'existence de la criminalité dans la société socialiste est expliquée, ni à cette autre question comment la transition à l'acte criminel dans la vie de l'homme pris individuellement se réalise. En revanche la criminologie peut apporter des éclaircissements aux régularités du processus individuel au cours duquel l'individu devient un criminel, et ce en s'appuyant à des connaissances fondamentales sociologiques et psychologiques en tant que connaissances criminologiques de principe. La criminologie ne saisit donc qu'un seul côté du phénomène social de la criminalité

La limitation qui est nécessaire dans la détermination du sujet, résulte des limites historiques concrètes de la cognition. Les résul-

tats des recherches restreintes aux régularités du processus individuel de la transformation de l'homme en criminel peuvent être élargis plus tard, sur la base des connaissances sociologiques et psychologiques nées, entre temps, dans toutes les deux directions, aussi bien dans la direction de la question générale que dans la direction de la question individuelle, qui peuvent être posées en relation avec la criminalité.

La limitation rationnelle appliquée dans la détermination du sujet — justifiée par le niveau historique de la connaissance — peut rendre réelles et fondées les recherches empiriques avant une prétention d'expliquer les faits, car elle ne force pas la criminologie à faire des recherches sociologiques et psychologiques irréalisables. En dehors de cela, elle peut avoir pour résultat l'élaboration de la méthode indépendante de la criminologie: l'élaboration du système des principes qui expliquent, en connexion avec le processus individuel de la transformation de l'homme en un criminel, l'attitude socialement déterminée par la disposition, et par le modèle de la conduite criminelle. Ainsi la criminologie cesse d'être une sociologie appliquée et une psychologie appliquée et dans les cadres donnés elle peut intégrer la manière de voir sociologique et psychologique. Dans cette intégration l'aspect sociologique comprend déjà d'une manière implicite les résultats de la connaissance psychologique aussi. La connaissance criminologique sera donc très proche, du point de vue de sa nature, à la socio-psychologie.